מח: שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

עין משפט נר מצוה

נג א ב מרי״ פ״ב מה״ל ברכות הלכה ״ל סמג עשין כ״ז טור ש״ע סי׳ קפז וקפח (וקפט):
נד ב מרי״ שם הלכה ה סמג שם טוש״ע ש״ע סי׳ קפח סעיף ד ה:
נה ד ה מרי״ שם הל׳ ג (והל׳ ד) סמג שם טור ש״ע סי׳ קפז (וטו״ש סעיף ג ד וסי׳ קפח סעיף ג):

תורה אור השלם

1. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ:
דברים ח י
2. אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן:
דברים ג כה
3. גָּדְלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:
תהלים לד ד
4. וְעָבַדְתֶּם אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וְהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ:
שמות כג כה
5. כִּבְאֹבֶם הָעִיר כֵּן תַּמְצִאוּן אֹתוֹ בְּטֶרֶם יַעֲלֶה הַבָּמָתָה לֶאֱכֹל כִּי לֹא יֹאכַל הָעָם עַד בֹּאוֹ כִּי הוּא יְבָרֵךְ הַזֶּבַח אַחֲרֵי כֵן יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים וְעַתָּה עֲלוּ כִּי אֹתוֹ כָּזֶה תִּמְצְאוּן אֹתוֹ:
שמואל א ט יג
6. וְלוֹ הָיָה בֶן וּשְׁמוֹ שָׁאוּל בָּחוּר וְטוֹב וְאֵין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם:
שמואל א ט ב
7. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְהְיֵה שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:
שמות כד יב
8. כִּי לֶקַח יָדוֹ נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרֹתַי אַל תֶּעֱזֹבוּ:
משלי ד ב

רבינו חננאל

[אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא הלכתא אכל ירק ושתה כוס של יין מצטרף. להוציא איטו מוציא עד] שיאכל כזית דגן דגן הלא כר׳ שמעון בן שטח. ואם עלו והסכו אפילו לא אכל עמהן אלא בציר, (ולא שתה עמהן אלא בציר) ולא שתה עמהם אלא כוס יין מצטרף. ודוקא לעשרה לומר לאלהים, אבל להוציא את הרבים עד שיאכל כזית דגן וכך הלכה. אמר רב נחמן משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שאכלו המן. יהושע תיקן (בנוה ירושלים) ברכת הארץ בעת שנכנסו לארץ. דויד השלמה תיקן בונה ירושלים, דויד תיקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, הוסיף שלמה על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב ביבנה תקנוה, כנגד הרוגי בית תר הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. תנו רבנן סדר ברכת המזון ראשונה ברכת הזן שנייה ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים. כשבת מתחיל בונה ירושלים בנחמה ואומר נחמנו ר״י אלהינו, וסיים בנחמה ונחמנו בתוכה כי אתה הוא בעל הנחמות כ׳ א׳ ר״י בונה ירושלים. ואומר קודושה היום כאמצע. פירוש קדושה היום רצה והחליצנו כול׳. וחכמים אומרים אינו אומרה לקדושת היום אלא בבונה ירושלים כלבד, ואמרינן חכמים היינו תנא קמא. תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. אמר רבי אליעזר אומר רצה לאומרה בנחמה אומרה בברכת הארץ אומרה בברכה שתקנו חכמים ביבנה אומרה וחכמים אומרים אינו אומרה אלא בנחמה בלבד חכמים היינו תנא קמא איכא בינייהו דיעבד. תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת המזון על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר ההר הטוב הזה והלבנון אשר נתן לך זו הטוב והמטיב אין לי אלא לאחריו לפניו מנין אמרת קל וחומר כשהוא שבע מברך בשהוא רעב לא כל שכן רבי אומר [אינו צריך] ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן אבל ברכת הזמון מגדלו לה׳ אתי נפקא על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר ההר הטוב הזה והלבנון אין לי אלא לאחריו לפניו מנין תלמוד לומר אשר נתן לך משנתן לך רבי יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר וברך את לחמך ואת מימיך אל תקרי וברך אלא וברך ואימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו ר׳ נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר כבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים וכל כך למה לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר כדי להסתכל ביפיו של שאול דכתיב משכמו ומעלה גבוה מכל העם ורבי יוחנן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפי׳ כמלא נימא ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר ר׳ ישמעאל ק״ו על חיי שעה מברך על חיי עוה״ב לא כ״ש רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו צריך הרי הוא אומר על הארץ הטובה אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה וגו׳ ר״מ אומר מנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת״ל אשר נתן לך ה׳ אלהיך דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה הטובה זו תורה וכן הוא אומר כי לקח טוב נתתי לכם הטובה זו בנין ירושלים וכן הוא אומר ההר הטוב הזה והלבנון: תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה פלימו אומר צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות וזו

לקבורה תיקנו הטוב והמטיב. בסוף מסכת תענית (דף כז) שנינו אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ואמר״ בגמ׳ רב מתנה אמר יום שניתנו הרוגי ביתר בו לקבורה הודיענו רב פתנה כי הדבר שגרם לעשות את יום ט״ו באב בשמחה היא קבורת אלו ההרוגים ואיתא למעשה דביתר ובמה נהרגו בה והיאך נתגלגל הדבר מפרש במסכת גיטין בפרק הנזקין (דף נז) ובגמ׳ דסוף תענית דבני מערבא: שזו ניתנה בג׳ בריתות. הכין מפרש בספרי (פרשת ראה) כנגד ג׳ בריתות שכרת הקב״ה עם ישראל אחד בחורב ואחד בערבות מואב ואחד בהר גרזים ובהר עיבל ובמס׳ סוטה בפ׳

מסורת הש״ס

ב) תענית לא. כ״ב קמא:. ג) מכילתא פ׳ כא [מובאתא רש״י פ״ב לעיל כח.]. ג) [ותכן לסיום זו ברכת הזימון את ה׳ אלהיך זו ברכת הזן וכן סתמיקו מוסף לעיל מו. ד״ס עד היקון. ד) [לעיל לח.]. ה) [שבת ל מ״ק כח. יומא לח: תענית ה:]. ו) [לקמן מד.. ז) [לעיל ה. וש״נ]. ח) [מוספתא פסחים פוש״ג].

הגהות הב״ח

(ב) גמ׳ ברכת המזון בשעה שנאכלו: (ג) שם ה׳ אלהיך אשר דייק: (ג) רש״י ד״ה נתנה קמא כו׳ אלא בדברי ולא גרסינן בדרבי אשר נתן לך זה הטוב והמטיב הס״ד: (ד) ד״ה אינו צריך לק״ו זה הס״ד ותמ״ל מ״ה אלא: (ה) ר״ה מוהיב נתנה וכו׳ בקיצ. כ״ב תנלה פליגי הכם לגבד תנא תולית הר גרים וכר פיגל ומכנים אכל מוכר ולאיתך תנא הר פיי ואכל מועד מדא דכלגלת נתמרו כפיגי ופרקות כאכל מועד וש״ם בגמ׳ אלו נאמרים דף לז.:

גליון הש״ם

גמ׳ יהושע תקן. עיין תוס׳ ר״ן מ״ב (ענין קמא):

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ ובוכות זו ברכת המזון אם ה׳ אלהיך ד׳ כרכ׳ הזן. כל״ל: [ב] שם כשהוא רעב לא כ״ם דבר ר׳ ישמעאל ר׳ עקיבא אומר. כל״ל (וע״ כיכוס״): [ג] שם ובכרכת. נ״ב אם ה׳ אלהיך:

מוסף תוספות

א. בתוס׳ ר״י הוסיף. אבל ברכת הלחם וברכת היין הן מטעם שרוצים ליהנות ואסור ליהנות מן העה״ו בלא ברכה ולכך לא יצא אא״כ צריך לה המברך. ב בתוס׳ ר״י הוסיף. וכ״ש רחם שאינו כ״כ לשון תפלה יותר מנחם.

מוסף רש״י

הרוגי ביתר. בפרק הניקין (תענית לא. ע״ ג׳מ׳ ג.) תקנו ביבנה הטוב והמטיב. ברכת הטוב והמטיב שבברכת המזון תקנו בתוכו היום. דתנן המוציא מיום אלא שלש לתפוטות כדעבקה לן מהלי קרא וברכת את ה׳ אלהיך על הארץ וגו׳ (דברים ח׳ ג׳). ב׳ ובשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה. כלומר אינו צריך לא להתפיל ולא לסיים בשל שבת (כת״י). איכא דיעבד. דסבי מסמע מנוה לומר קדושת היום בתמלע וחכ״ל אין לומרים אלא נחמה בלבד, אפילו דיעבד נמי לא (כת״י). ואבלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן. דקא אמלת ובכמת לעיל לנוחר אלהיכם ואלהיכם כרלסו (מיהור רש״י ס״י קמ).

רב ניסים גאון

דאמר רב פתנה אותה היום שניתנו הרוגי ביתר

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com